

Kimetayarishwa na kuhaririwa na:

Watafiti wa Mradi wa Utafiti wa Misitu ya Ludewa wenye Lengo la Kuanzisha Usimamaizi Shirikishi wa Misitu ya Vijiji chini ya Ufadhili wa Shirika la Critical Ecosystem Partnership Fund (CEPF) la nchini Marekani

Dr F. M. Mombo

Dr S.A. Macrice

Prof D.A. Silayo

Prof E.J. Luoga

Mr.Q.M. Nyanghura

YALIYOMO

SURA YA KWANZA	4
1. UTANGULIZI.....	4
SURA YA PILI	5
2. Hatua za kuanzisha Usimamizi Shirikishi wa Mimitu (Muhutajari)	5
2.1 Hatua 1: Namna ya Kuanza.....	5
2.2 Hatua 2: Tathmini na Usimamizi wa Mipango Shirikishi.....	5
2.3 Hatua 3: Kurasimisha na Uhalali	5
2.4 Hatua 4: Utekelezaji.....	5
2.5 Hatua 5: Kufanya Mapitio na Kutangaza Kwenye Gazeti la Serikali.....	5
2.6 Hatua 6: Kupanua Huduma Katika Maeneo Mapya	5
SURA YA TATU	8
3.1 Hatua 1: Namna ya Kuanza.....	8
3.1.1 Shughuli Muhimu Katika Ngazi ya Wilaya:	8
3.1.2 Shughuli Muhimu ya Ngazi ya Kijiji	8
3.2 Hatua 2: Tathmini na Usimamizi wa Mipango.....	9
3.2.1 Shughuli Kuu.....	9
3.2.2 Kufanya Tathmini na Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Mimitu (PFRA)	11
3.3 Hatua ya 3: Kurasimisha na Kuhalalisha	15
3.4 Hatua ya 4: Utekelezaji.....	18
3.5 Hatua Ya 5: Kufanya Mapitio na Kutangaza Kwenye Gazeti la Serikali	21

3.6	Hatua 6: Kupanua Huduma Kwenye Maeneo Mengine.....	26
4.	HITIMISHO NA SHUKURANI	27
4.1	Hitimisho.....	27
4.2	Shukurani	27

SURA YA KWANZA

1. UTANGULIZI

Usimamizi Shirikishi wa Misitu ilianza mwanzoni mwa 1990, Usimamizi Shirikishi wa Misitu ni njia moja wapo ya utunzaji misitu wa kutumia jamii inayozunguka msitu husika. Sera ya Misitu ya Taifa, Sheria ya Misitu ya mwaka 2002 pamaoja na mipanngo na miradi ya Nchi inasisitiza Usimamizi Shirikishi wa Misitu kwa ajili ya kuboresha misitu nchini na kuongeza uhakika wa chakula na pato la mwananchi wanaozunguka misitu. Sera, sheria pamoja na miongozo zimetoa utaratibu wa uanzishaji Usimamizi Shirikishi wa Misitu. Lengo la kijitabu hiki ni kuainisha hatua kwa hatua na katika lugha rahisi namna ya uanzishaji na utekelezaji Usimamizi Shirikishi wa Misitu.

SURA YA PILI

2. Hatua za kuanzisha Usimamizi Shirikishi wa Misititu (Muhutasari)

Kimsingi kuna hatua sita za mchakato wa Usimamizi Shirikishi Wa Misitu. Sura hii inaainisha hatua hizo kwa kifupi.

2.1 Hatua 1: Namna ya Kuanza

Hatua hii hufanyika katika ngazi ya wilaya na baadhi ya vijiji vilivyochaguliwa na kutoa maelekezo kwa watumishi wa serikali husika wa wilaya, pamoja na kuunda timu ya wataalamu wenye ujuzi tofauti. Katika ngazi ya kijiji, kunakuwa na Halmashauri ya Kijiji na Mkutano Mkuu wa Kijiji, ambavyo huhusika katika uanzishwaji na kuratibu mwelekeo wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji.

2.2 Hatua 2: Tathmini na Usimamizi wa Mipango Shirikishi

Katika hatua hii wajumbe wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji hutambua na kurekodi mipaka ya ardhi ya kijiji pamoja na mipaka ya msitu. Msitu utapimwa au kutathminiwa kulingana na usimamizi wa mpango wa pamoja na pia kuweka sheria ndogo.

2.3 Hatua 3: Kurasimisha na Uhalali

Kamati ya Maliasili ya Kijiji huwasilisha mipango na sheria ndogo kwenye Mkutano Mkuu wa Kijiji pamoja na Halmashari ya Kijiji ili kuhakikiwa. Ikikubalika, hupelekwa wilayani kwa ajili ya usajili. Hilo likikamilika, kijiji kinaweza kuanza mchakato wa hatua ya nne.

2.4 Hatua 4: Utekelezaji

Katika hatua hii, jamii inaweza mifumo inayohitajika katika kusimamia misitu. Hii ni pamoja na kuchagua na kuifanyia mafunzo timu ya doria na kuanza ukusanyaji takwimu na kuweka kumbukumbu sahihi pamoja na kuhakikisha sheria, kanuni na taratibu zinajulikana na kutekelezeka. Ngazi ya wilaya husaidia katika kutoa angalizo la karibu, hususani kutatua matatizo na kusimamia maendeleo ya utekelezaji.

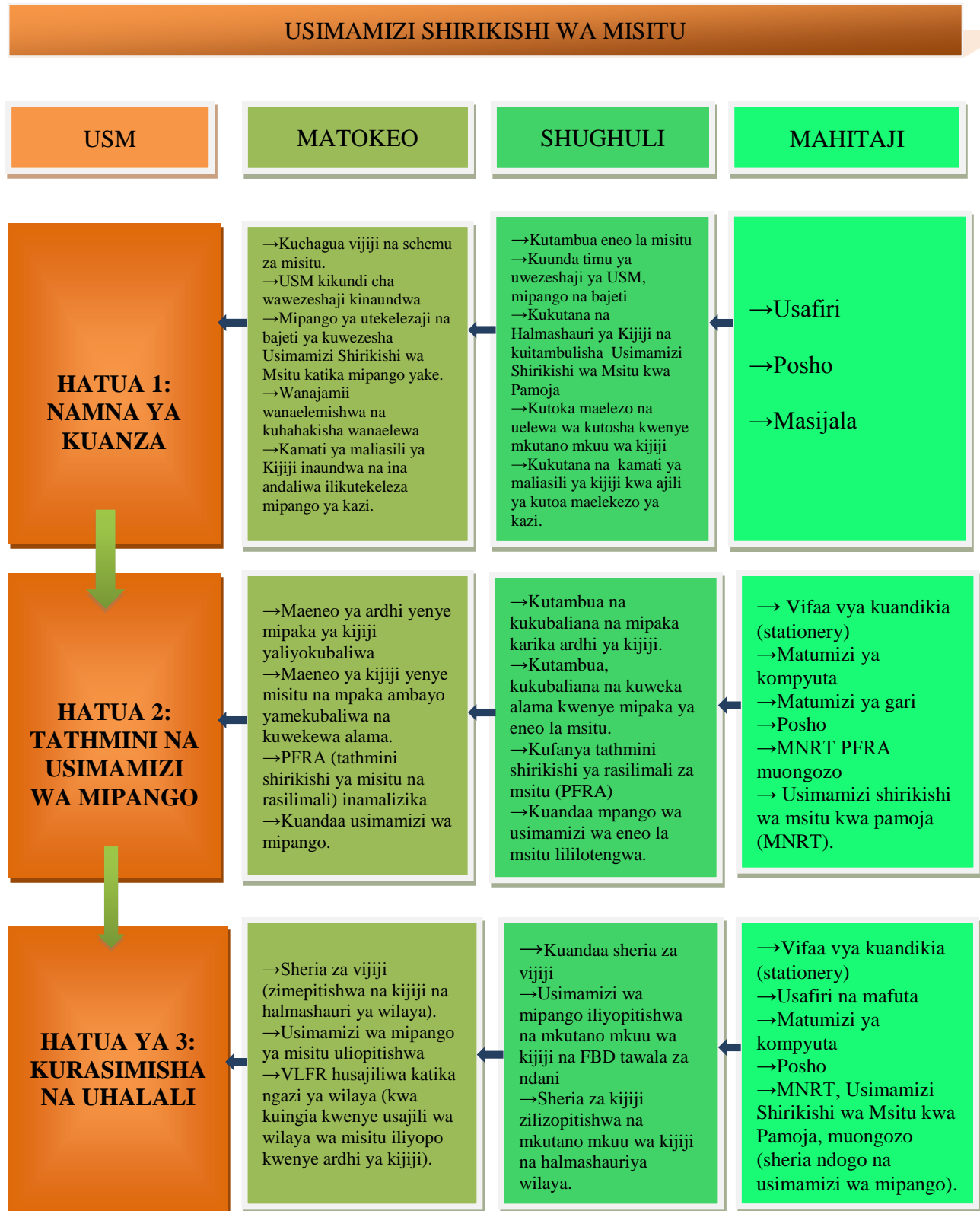
2.5 Hatua 5: Kufanya Mapitio na Kutangaza Kwenye Gazeti la Serikali

Kila baada ya miaka mitatu, jamii inahitaji kupitia na kujikumbusha usimamizi wa mipango yake. Pia kijiji kinaweza kuomba Idara ya Misitu na Nyuki kutangaza rasmi msitu wao kwenye Gazeti la Serikali.

2.6 Hatua 6: Kupanua Huduma Katika Maeneo Mapya

Mpaka kufikia hatua hii, vijiji vingine vinaweza kuwa tayari vimeanza kuomba usimamizi shirikishi wa Msitu kwenye vijiji vyao. Na katika hatua hii kijiji kinaweza kuandaa bajeti kwa ajili ya kusaidia kuendeleza maeneo mengine. Wanachama walio hai wanaohusika na usimamizi shirikishi wa misitu katika kijiji wanaweza kuhusika kuendeleza maeneo mengine mapya ya

misitu ndani ya mipaka ya kijiji chao kwa lengo la kuboresha usimamizi wa misitu yao katika eneo kubwa zaidi.

USIMAMIZI SHIRIKISHI WA MSITU KWA PAMOJA

SURA YA TATU

Sura hii inaelezea kwa kina hatua sita za kuanzisha Usimamizi Shirikishi wa Msitu

3.1 Hatua 1: Namna ya Kuanza

3.1.1 Shughuli Muhimu Katika Ngazi ya Wilaya:

1. **Kubainisha wajibu na majukumu na kuanzisha uhusiano na maofisa misitu pamoja na watumishi wengine wa serikali:**

Kwa upande wa msitu wa hifadhi wa taifa, utakuwa chini ya mamlaka ya Meneja wa Misitu wa Wilaya. Huyu ndiye ataongoza mchakato wa kuanzisha Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja akishirikiana na watumishi wa Halmashauri ya Wilaya. Kwa msitu wa hifadhi wa Mamlaka ya Serikali za Mtaa mchakato utaongozwa na Halmashauri ya Wilaya na kushirikisha watumishi wa wakala wa huduma za misitu kama wapo.

2. **Chagua Msitu wa kuanzia:** Teua kijiji kimoja au zaidi kwa ajili ya kuanzisha mchakato wa Usimamizi Shirikishi wa Msitu wa pamoja. Mipango ya maendelo ya kijiji ya awali inaweza kutumika kwenye kutambua kama kijiji kina uhitaji wa uwepo wa usimamizi shirikishi wa Msitu wa Pamoja.
3. **Uchaguzi wa vijiji vya awali utaangalia vitu vifuatavyo:** Kwanza, mahitaji na maslahi ya kijiji (Halmashauri ya Kijiji inaweza kuomba msaada wilayani). Pili, sehemu muhimu ya misitu inaweza kuwa katika hali hatarishi au ikawa nje ya hifadhi za misitu na pia usimamizi wa misitu unaweza kuwa unafanyika kijadi na bila sheria. Kama kuna shida ya usafiri unaweza kuchagua kuanza na eneo lililo karibu na ofisi kuu za wilaya.

3.1.2 Shughuli Muhimu ya Ngazi ya Kijiji

1. **Kutana na viongozi wa kijiji:** Kutana na Halmashauri ya Kijiji ili kujua kama kuna uhitaji wa Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja. Wajulishe dhana za msingi za Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja na kuelezea mchakato wa upangaji utakavyokuwa kupitia kitabu. Na pia ulizia uwepo wa shughuli za Kamati ya Maliasili ya Kijiji. Utashauri wafanye uchaguzi upya pale ambako kutakuwa hakuna wajumbe hai wa kamati ya maliasili ya kijiji au waunde kamati mpya kabisa.
2. **Kutana na Mkutano Mkuu wa Kijiji:** Kutana na kijiji kizima kupitia Mkutano Mkuu na kuelezea malengo na madhumuni ya Usimamizi Shirikishi wa Misitu kwa Pamoja na mahitaji ya mpango na namna kufanya jambo hilo. Kama utahitajika, utasaidia kijiji kwenye uchaguzi wa wajumbe wao wapya wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji.
3. **Kutana na Kamati ya Maliasili ya Kijiji:** Ni vema kukubaliana na timu ya Kamati ya Maliasili ya Kijiji kuhusu muda na sehemu gani ya kukutana. Utawaelezea

hatua/mchakato wa Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja na kukadiria muda unaoweza kuchukua. Uliza kama kuna uhitaji wa kuongeza ushirikiano (nguvu) na wanachama wengine wa baraza kwa ajili ya kusaidia, kama vile kufanya Tathmini ya Rasilimali ya Misitu (Hatua 2). Hii itajumuisha watu mbalimbali kwenye jamii wenye ujuzi wa misitu kama waganga wa kienyeji, wachungaji wa ng'ombe, wachoma mkaa, na kadhalika.

Ni muhimu katika hatua hii kujadiliana na kukubaliana mambo yafuatavyo;

- Uchaguzi wa Mwenyekiti, Katibu, Mweka Hazina na Mkuu wa Kikosi cha cha Doria,
- Kukubaliana majukumu ya kila mmoja aliyechaguliwa hapa juu, kwa kwenda nao hatua kwa hatua na kwa uwazi.
- Kukubaliana muda wa kukutana pamoja na siku ambayo kamati itatoa ripoti kwa Halmashauri ya Kijiji.

SANDUKU LA MSAADA Na. 1

TAARIFA ZA KUUNDWA NA UCHAGUZI WA KAMATI YA MALIASILI YA KIJJI

Kwa mujibu wa sheria ndogo, vijiji vinavyotaka kuanzisha Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja, lazima vichague Kamati ya Usimamizi wa Misitu, ambayo itakuwa na majukumu ya usimamizi wa misitu, kuhakikisha kanuni zinafuatwa na wanatoa ripoti kwenye Halmashauri ya Kijiji. Kamati hii kwa kawaida inaitwa Kamati ya Maliasili ya Kijiji, ambayo huchaguliwa kwenye Mkutano Mkuu wa Kijiji na mara nyingi iwe na wajumbe 12 au zaidi. Wakati wa maandalizi ya watu kwa ajili ya uchaguzi wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji, lazima wapatikane wenye sifa zifuatazo;

- Wawe na uelewa wa misitu na jinsi ya kutumia rasiliamali zake.
- Idadi kubwa lazima wawe wasomi.
- Wanapaswa kuwa watu wanaoaminiwa kusimamaia pesa kwa niaba ya jamii,
- Wawe watu wachapa kazi na walio tayari kufanya kazi na jamii.
- Kuwe na uwakilishi mpana, yaani wajumbe watoke katika vitongoji tofauti hasa vilivyo karibu na msitu. Sambamba na hilo, moja ya tatu ya wanachama wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji wanapaswa kuwa wanawake.

3.2 Hatua 2: Tathmini na Usimizi wa Mipango

3.2.1 Shughuli Kuu

1. **Tambua na kukubaliana mipaka ya ardhi ya kijiji.** Hii hufanyika kwanza ndani ya kijiji, ambako mipaka ya kijiji inapita, kwa kutembea kwenye mipaka ya kijiji pamoja na wajumbe wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji sambamba na uongozi mzima wa kijiji. Kila alama ya mipaka inahifadhiwa kwenye kumbukumbu (Mfano; mito, barabara,

mawe makubwa, miti mikubwa, n.k). Mipaka lazima ikubaliwe na vijiji vyote, ikiwemo vya jirani na hasa kwenye hatua hii, lazima vijiji vyote kwa pamoja vikubaliane mipaka yao kabla ya usimamizi wa msitu haujaanza kutekelezwa. Viongozi wa kila kijiji lazima waweke sahihi kwenye muhtasari wa kikao, ili kuthibitisha ya kuwa wamekubaliana kuhusu mipaka. Nakala ya muhtasari wa viongozi wa kijiji na na vijiji jirani itapelekwa kwa ofisa ardhi wa wilaya. Baada ya hilo kufanyika, Halmashauri ya Kijiji inayosimamia ardhi na msitu husika, itatoa onyo na amri kuwa hamna mtu yeyote atakayeruhusiwa kuangusha miti bila kuwa na ruhusa kutoka Kamati ya Maliasili ya Kijiji.

2. **Kutambua na kukubaliana na mipaka ya msitu wa kijiji:** Kama msitu unapakana na vijiji zaidi ya kimoja, unaweza kuugawanya katika maeneo tofauti ya usimamizi. Tembea msituni pamoja na wajumbe wa Kamati za Maliasili ya Kijiji ili kubaini mipaka ya kila eneo la usimamizi la msitu la Kijiji ulilogawanya. Mipaka hii inaweza kuwa ya alama mbalimbali ikiwemo mito, vijito, barabara, vilele vya vilima na mabonde. Hakikisha eneo la usimamizi wa msitu wa kijiji linawekwa bayana kwenye ramani na kuthibitishwa kwa mashine (GPS).
3. **Tathmini ya pamoja ya raslimali za msitu wa kijiji ifanyike kwa kushirikisha Kamati ya Maliasili ya Kijiji:** Hii ni muhimu katika mipango ya maandalizi katika Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja na itaweka dira ya maendeleo ya usimamizi wa mipango huo. Hatua hii inapaswa kwenda sambamba na utoaji wa mafunzo kwa Kamati ya Maliasili ya Kijiji kwa ajili ya kutambua matumizi na mtumiaji wa msitu, kanda ya msitu, “kitengo cha usimamizi wa msitu”. Hii itaendana na mapendekezo ya usimamizi wa malengo na tathmini ya miti na misitu katika kila kanda. Wahusika watachambua matokeo na kuwasilisha matokeo hayo kwenye Mkutano Mkuu wa kijiji kwa ajili ya kujadiliana na kupitisha. Maamuzi ya hatua hiyo ndiyo yatakuwa yamekamilisha mpango mzima wa usimamizi wa msitu.
4. **Kuunda mipango ya usimamizi:** Kutokana na matokeo ya tathmini ya rasilimali za msitu, Kamati ya Maliasili ya Kijiji inatakiwa kuandaa mipango ya usimamizi kwa ajili ya hifadhi ya msitu katika ardhi ya kijiji. Katika hili, kamati hiyo inatakiwa kukubaliana na kutoa maamuzi kwenye masuala yafuatayo:
 - Mipaka halisi ya msitu wa kijiji,
 - Majina ya wasimamizi na walinzi wa msitu,
 - Namna ya kulinda msitu huo,
 - Matumizi sahihi ya msitu,
 - Jinsi ya kuwawajibisha wahalifu,
 - Hatua nyingine yoyote itakayohitajika katika kulinda msitu na kuufanya uwe wenye faida,
 - Jinsi ya kufuatilia maendeleo ya jamii sambamba na usimamizi wa msitu.

Mtaalamu unaweza pia kupata mawazo tofauti ya namna bora kuhusu usimamizi wa mipango tajwa na nini kiwepo ndani ya SANDUKU LA MSAADA 4

5. **Kuanda sheria ndogo:** Sheria ndogo hutoa misingi ya kisheria kwa ajili ya utekelezaji wa usimamizi wa mipango. Sheria ndogo hupendekezwa na Kamati ya Maliasili ya Kijiji kutokana na usimaizi wa mipango na kisha kuwasilishwa kwenye Mkutano Mkuu wa Kijiji kwa ajili ya kupitishwa.

Sheria ndogo na maelezo ya kina ya kisheria juu ya uundwaji wa sheria ndogo yanapatikana kwenye hatua ya 3.

3.2.2 Kufanya Tathmini na Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Misitu (PFRA)

Siyo lazima kila hatua ya mchakato wa PFRA zifuatwe na mazingira yote ya Usimamizi Shirikishi wa Misitu kwa Pamoja. PFRA na usimamizi wa mipango unahitaji kutoa taarifa za kina na za kutosha kutokana na kuongezeka kwa mipango ya matumizi ya msitu. Pale ambapo wanakijiji wakiwa na nia ya kutumia hifadhi ya misitu ya kijiji kwa kuvuna mbao, kuni au mkaa, PFRA ni muhimu kuwepo na kujua kiwango cha mavuno endelevu na uvunaji ufanyike katika kipindi gani. Aidha wanakijiji wanahitaji kutenga eneo la vyanzo vya maji kwa makusudi au sehemu za kufanya matambiko pia ikubalike hivyo. Ni wazi kuwa matumizi ya msitu yatapungua sana. Ikiwa wanakijiji wamerudishiwa eneo la ardhi lililoharibika, itahitajika kufanya tathmini ya njia mbadala za mavuno. Hii inamaanisha kuwa PFRA haitahitajika kwenye usimamizi wa mpango huo, bali yenyewe itakuwa inashughulika na kuhakikisha kuwa kuna ulinzi na utunzaji wa kutosha.

PFRA na Usimamizi wa mipango ni muhimu kwa sababu:

- Inasaidia kwenye kupima na kufanya tathmini ya rasilimali ya msitu, kwenye matumizi na umuhimu wake.
- Inatusaidia kuchambua na kuwasilisha taarifa iliyokamili na kwa urahisi.

Kwa hii taarifa tunaweza:

- Kuchukua uamuzi wa maendeleo ya usimamizi wa misitu na kuongeza matumizi kwa manufaa ya watu ndani.
- Kuunda usimamizi wa mipango ambayo itakuwa na mbinu bora ya usimamizi wa misitu.
- Kutoa angalizo la afya ya misitu wakati matumizi ya misitu yakiwa yanaendelea.

PFRA na Usimamizi wa Mipango lazima vifuate hatua zifuatazo:

Hatua 1: Mipango na Maandalizi ya PFRA

Katika hatua hii wewe kama mwezeshaji, unaelezea umuhimu wa PFRA mbele ya Kamati ya Maliasili ya Kijiji. Ni jambo muhimu pia ukifanya hivyo kwa kuwashirikisha wanachama wengine kwenye timu. Mtu anayefaa kwenye hii kazi, lazima awe mtu mwenye *ujuzi na miti, na ujuzi wa kina kuhusu matumizi ya misitu*. Mtu huyu lazima awe tayari kufanyakazi ya utathmini na lazima ahakikishe anawashirikisha wanakijiji wote bila ubaguzi; wanaume, wanawake, vijana, wazee, matajiri na maskini.

Unahitaji kuwatambulisha na kuorodhesha shughuli zinazohitaji kufanyika. Ni muhimu pia kuwafundisha wanachama kwenye misingi na dhana inayotumika kwenye PFRA kwa wakati huu. Katika hatua hii hakikisha vifaa vyote vinahitajika kwa kazi hii vimepatikana. Vifaa

vingine vinaweza kupatikana idara ya ardhi pamoja idara ya maliasili na mazingira, wilayani. Endapo baadhi ya vifaa hivyo haviwezi kupatikana huko, basi wasiliana na Idara ya Misitu Na Nyuki iliyoko karibu nawe au makao makuu ya Wizara ya Maliasili na Utalii yaliyoko Dar es Salaam.

Utahitaji:

Kompasi, Girth/dbh tapes, futi kamba ya mita 20, Wooden set squares, Kamba ya urefu mita 100, mashine ya GPS, ramani za msitu, Dadu Kabari (Wedge Prism), Karatasi za kufundishia (flipchart paper), Kalamu za ubaoni (marker pens), rula kubwa ya plastiki, kikokotoo, Fomu namba 1, 2 na 3 za PFRA (angalia kwenye sanduku la zana za msaada), kalamu ya wino, PFRA na Miongozo ya Mpango wa Usimamizi wa misitu (Management Planning Guidelines).

Hatua 2: Matumizi ya mazao ya msitu:

Katika hatua hii, yatafutwe mazao ya msitu na aina ya miti ambayo ni muhimu kwa wanakijiji (matumizi ya ndani, kujikimu au kibishara). Hii hufanyika kwa kutumia mazoezi mawili shirikishi ambayo yatawahusisha wanakijiji.

- *Moja*, wanakijiji watambue kipi cha muhimu zaidi kwa matumizi ya mazao ya misitu (mbao, fito, kuni, malisho n.k) na aina ipi ni muhimu zaidi kwa matumizi yao.
- *Pili*, wanakijiji watengeneze matumizi ya mazao ya misitu kwenye jedwali la kufanyia kazi (angalia kwenye sanduku la msaada).

Hatua 3: Ramani ya Msitu

Kabla ya PFRA na usimamizi wa mipango kufanyika, mipaka ya msitu lazima itambuliwe na jamiii. Katika hatua hii mipaka ya nje ya msitu hupimwa na kuhifadhiwa kiusahihi kwenye kumbukumbu kwa kutumia GPS. Pale ambapo msitu utakapokuwa ndani ya vijiji viwili au zaidi, hakikisha kila kijiji kinakubali mipaka yake ya ndani inayopita kwenye msitu, ambayo hugawa msitu kwa kila kijiji. Baada ya mipaka hiyo kupimwa, weka alama kwenye miti kwa kutumia rangi au kwa njia nyingine ili iweze kuonekana kwa urahisi.

Tumia mashine ya GPS katika kutengeneza ramani kwa kuchapisha na kompyuta. Kama mashine ya GPS na kompyuta hazipo, basi chora ramani kisahihi. Tumia ramani kupiga hesabu eneo ya msitu (kama inawezekana). Pia ongeza vitu kama barabara, mito na alama nyinginezo za kipekee zikiwemo sehemu za kitamaduni, ibada pamoja na majina mengine ya asili. Baada ya ramani kukamilika, toa nakala ya ramani kwenye ukubwa wa A3 kwa matumizi ya baadaye.

Ikiwa msitu ni mkubwa basi ugawanywe katika Vitengo vya Usimamizi (FMUs). Kama msitu ni mdogo (chini ya 50 hekta) hatua hii siyo lazima. Mipaka ya FMUs inapimwa na GPS, mara moja baada ya makubaliano, na lazima iwepo kwenye Ramani ya msitu. Kama inavyonekana kwenye Sanduku la msaada 2

SANDUKU LA MSAADA Na. 2

KWANINI USIMAMIZI WA SEKTA YA MSITU NI MUHIMU?

- Kwa sababu misitu mingi ni mikubwa na imetawanyika na sio rahisi kusimamiwa na kitengo kimoja.
- Usimamizi tofauti wa malengo, shughuli na njia za PFRA zinaweza kutumika kwenye sehemu mbalimbali za msitu, kutegemeana na mazingira na maslahi na mahitaji ya kijiji

BAADHI YA VIGEZO MUHIMU VYA KUSAIDIA KUFANYA UAMUZI WAKATI WA KUGAWA MSITU KWENYE FMUs

- **Aina ya msitu:** Tofautisha aina ya msitu. Mfano, miombo, mikoko, msitu ulioshonana wa Montane (Evergreen montane forests) n.k.
- **Hali ya msitu:** Msitu ulioharibika kwa kiasi kikubwa, msitu mnene n.k.
- **Matumizi ya msitu:** Matumizi tofauti kwa wenyeji (mfano: nyuki, malisho, uvunaji wa mbao, sehemu za kutambikia n.k).
- **Muonekano wa asili:** Sehemu za msitu zilizo gawanywa na barabara na mito.
- **Eneo:** Jaribu kuweka FMUs katika sehemu moja.
- **Namba:** Jaribu kuepuka kuwa na FMUs nyingi (sio zaidi ya 10 kwa msitu)

Hatua 4: Kutembela msitu

Hatua hii itahusisha kutembelea kila FMUs, ukiambatana na Kamati ya Maliasili ya Kijiji. Na kama msitu ni mkubwa sana, unaweza kuamua kutembelea kila FMUs kwa siku tofauti. Kwa kila FMUs jadilianeni uwezekano wa kuwepo matumizi ya mbao kwenye msitu huo kutokana na hali ya msitu ilivyo. Na endapo hali itaonekana ni ya kuridhisha, timu ipime “ujazo eneo” wa hicho kipande cha msitu yaani FMU. Kipimo kisomwe mwanzoni mwa FMU na mwishoni pia ili kuonesha kipande hicho kinapoanzia na kinaposhia. Taarifa ipelekwe kwenye fomu ya tathmini (angalia kwenye sanduku la msaada Na. 3). Mpaka hapo ujazo wa eneo lililopimwa, utaonesha eneo linaloweza kutumika kwa matumizi ya mbao na kiasi halisi cha mbao kinachoweza kuvunwa.

Baada ya hili kufanyika, wanakijiji wanaweza kuanzisha malengo ya usimamizi wa kila FMUs. Ni vizuri zaidi ikiwa kila FMU ikawa na madhumuni zaidi ya moja. Kama hakuna uwezekano wa matumizi kwa kila FMU, nenda moja kwa moja hadi hatua namba saba (7) na achana na namba tano (5) na sita (6).

Sanduku la msaada 3: Kukupa zaidi muongozo wa jinsi ya kutambua kama matumizi yanaweza kuwa sio lazima au lazima.

SANDUKU LA MSAADA Na. 3
JINSI YA KUFANYA MAAMUZI YA KUVUNA AU KUTOVUNA RASIMALI
YA MSITU

Jibu maswali yafuatayo

- Kuna umuhimu wa kuvuna mazao ya msitu kiendelevu zaidi kutokana na hali ya FMU ya wakati huo?
- Je, zaidi ya asilimia 50 ya FMU wanalo eneo la ujazo zaidi ya mita 5 za ujazo kwa hekta, au zaidi ya asilimia 10 ya FMU wana eneo la ujazo zaidi ya Mita 10 za ujazo kwa hekta?
- Je, kuvuna kumeruhusiwa kwenye hiyo FMU? (Maeneo ya dini, au tambiko, vyanzo vya maji, mteremko mikali n.k yamezingatiwa?)
- Je, wanakijiji wana uhitaji wa kutumia FMU kuvuna mazao ya misitu?

Kama katika majibu ya mswali haya jibu ni ndio, basi matumizi ya misitu ni jambo la kuchagua.

Hatua 5: Tathmini ya sampuli ya ploti

Kamati ya Maliasili ya Kijiji itambue kituo cha usimamizi wa msitu (FMUs) kinachohitaji tathmini ya sampuli ya ploti na kisha kuweka mistari ya kufanyia zoezi hilo (sample transect lines). Maelezo zaidi yanaweza kupatikana kwenye Idara ya Msitu na Nyuki (FBD), PFRA na miongozo ya usimamizi wa misitu. Takwimu mahususi za misitu zinakusanywa kwa kila mstari unaogawa eneo na kwa kila sampuli ya ploti kama vile aina za miti, kipenyo cha eneo linalotathminiwa, fomu ya tathmini ya msitu B (angalia kwenye sanduku la msaada).

Hatua 6: Ukusanyaji wa taarifa na uchambuzi

Katika hatua hii, taarifa zilizokusanywa kwa kila FMU zinawekwa pamoja na zinatengenezewa muhtasari na uchambuzi kwa kutumia nyenzo rahisi. Kwa kila FMU, takwimu zinawekwa pamoja; eneo la FMU, namba za sampuli za ploti, DBH/ size classes, aina na miti muhimu, aina nyingine za miti, jumla ya idadi ya miti iliyowekwa kwenye kumbukumbu kwa kila daraja la ukubwa na jumla wa miti ndani ya FMU husika, kiasi cha miti kinachoweza kuvunwa, wapi na kwa namna gani.

Hatua 7: Kuanda usimamizi wa mipango

Mpaka kufikia hapa, utakuwa na taarifa zote muhimu za kuandaa kuhusu usimamizi wa mipango. Katika hii hatua madhumuni ya usimamizi na shughuli zake zinapelekwa kwenye kila FMUs katika hatua ya 6 hapo juu.

SANDUKU LA MSAADA Na 4:

UTENGENEZAJI WA USIMAMIZI WA MIPANGO KWA HIFADHI YA MSITU WA KIJJI

UTANGULIZI	Nani ameandika mipango na kwanini.
MAELEZO	Kwa ufupi elezea msitu, jamii na malengo ya usimamizi wa msitu.
MADHUMUNI	Taja umuhimu wa kuleta uangalizi wa msitu chini ya usimamizi shirikishi wa jamii pamoja na madhumuni ya kipekee kwa kila FMU.
MIPAKA YA KANDA	Elezea mzunguko wa mpaka na jinsi itakavyotengenezwa na kugawanya katika FMUs.
ULINZI	Elezea jinsi msitu utakavyolindwa.
MAVUNO	Elezea jinsi gani msitu utatumika, mavuno na jinsi ya kudhibiti.
KANUNI	Onyesha kanuni za misitu na kanuni nyingine zinazohusiana na usimaizi na ulinzi wa misitu.
MAKOSA NA FAINI	Taja utaratibu wa kukamatwa kwa wahalifu, faini na gharama za wakati huo za faini na utaratibu wa kuwashughulikia wale watakaoshindwa kulipa faini.
REKODI	Taja aina ya kumbukumbu zitakazohifadhiwa, zikiwemo za wavunja sheria, risiti za malipo ya faini na ruhusa za vibali vinavyotolewa.
USIMAMIZI WA FEDHA	Onyesha wazi atakayewajibika na kupokea malipo ya faini na ada, kutoa risiti na kusimamia fedha na nini kitatokea kama akishindwa kuteleza wajibu wake.
RIPOTI	Eleza jinsi ambavyo Kamati ya Maliasili ya Kijiji itaujulisha Mkutano Mkuu wa Kijiji kuhusu uamuzi waliofikia wa namna bora ya kutoa ripoti na kuwajibika kwa jamii. Mfano, kama misitu iko katika eneo la hifadhi ya serikali, itaelezea jinsi gani kamati hiyo itaripoti kwa wahusika.
MAENDELEO YA MSITU	Taja hatua ya peke ya haraka itakayohitajika kwa kipinidi cha miaka miwili kwa ajili ya kuboresha hali na matumizi ya msitu husika. Onyesha viashiria ambavyo vitatumika, nani ataangalia na lini?
RATIBA	Onyesha kwa kutaja ni hatua gani inahitajika kuchukuliwa kwenye siku ambayo imewekwa na kila mmoja. Na pia inaonyesa lini mipango itapitiwa tena

3.3 Hatua ya 3: Kurasimisha na Kuhalalisha

3.3.1 Shughuli muhimu ni pamoja na:

1. ***Kupitishwa kwa Usimamizi wa Mipango ya Misitu na sheria ndogo.*** Utengenezaji wa Usimamizi wa Mipango na Sheria ndogo unafanyika katika hatua ya pili, ambapo utapaswa kupelekwa kwenye Mkutano Mkuu wa Kijiji kwa ajili ya kupitishwa. Endapo kutakuwa na kikwazo kikubwa, lazima hilo jambo lihesabiwe kabisa kuunda nakala ya mwisho. Halmashauri ya Kijiji itakutana na kupitisha suluhisho la madhumini ya kutangaza rasmi hifadhi ya msitu iliyowekwa kwa malengo ya kuhifadhi misitu. Na hii itawekwa kwenye kumbukumbu kwenye muhtasari baada ya kikao hicho.
2. Usimamizi wa Mipango ya Misitu na sheria ndogo, baada hapa ipelekwe na Afisa Mtendaji Kata, kwa ajili ya kuwasilisha katika Baraza la Maendeleo ya Kata.
3. Baada ya kuipitisha katika ngazi hiyo, Mwenyekiki wa Baraza la Maendeleo la Kata atamwandikia Mkurugenzi Mtendaji wa Halmashauri ya Wilaya, kupitia kikao hicho, kumtaarifu mapendekezo hayo.

Andiko hilo litakuwa na viambatanisho vifuatavyo

- Muhtasari wa Mkutano Mkuu wa Kijiji uliohusika kupitisha Usimamizi wa Mipango na sheria ndogo.
- Muhtasari wa mkutano Halmashauri ya Kijiji, ambao ulitoa tamko hilo na kulipitisha.
- Nakala ya muhtasari wa Mkutano wa Baraza la Maendeleo la Kata
- Pendekezo la Usimamizi wa Mipango ya Msitu.
- Pendekezo la sheria ndogo za kijiji

Utaratibu wa kisheria unapaswa kufuatwa katika kuunda sheria ndogo hizo, kama zinavyoelezewa hapa chini katika kipengele cha “kuunda sheria ndogo kwenye Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja”.

4. Mkurugenzi Mtendaji wa Wilaya atawasiliana na Afisa Misitu wa Wilaya ili kupata mchango wao kama afisa wa kiufundi, kuhusu sheria ndogo na usimamizi wa mipango huo. Aidha anaweza kuomba ushauri wa kitaalamu kwa mwanasheria kwenye halmashauri ya wilaya au hata nje ya hapo.
5. Mkurugenzi Mtendaji wa Wilaya atawasilisha nyaraka zote kwenye Kikao cha Halmashauri ya Wilaya, kwa ajili ya kupata idhini yao. Baada ya kikao hicho kupitisha, itapaswa kuhifadhiwa kwenye kumbukumbu za muhtasari wa kikao hicho. Halmashauri itautangaza msitu huo mpya kuwa ni Msitu wa Hifadhi wa Kijiji (VLFR). Baada ya hapo mipango huo utatangazwa kwenye Mkutano Mkuu wa Kijiji, na hapo utakuwa tayari kuanza kutumika na sheria kusimamiwa.
6. Afisa Misitu wa wilaya atauingiza rasmi msitu huo mpya kwe
- 7.
8. nye orodha ya misitu ya hifadhi ya vijiji kwenye wilaya na kisha atatoa barua ya kuusajili rasmi.
Kwa maelezo zaidi angalia Sanduku la msaada 5.
9. Afisa Misitu wa wilaya atatoa nakala ya barua hiyo kwenda Idara ya Msitu na Nyuki (FBD), kwa ajili ya kuweka kumbukumbu ya tamko la VLFR kwa nchi nzima.

**SANDUKU LA MSADA 5:
USAJILI WA MISITU YA VIJJI KATIKA WILAYA**

Kila utawala wa ndani utengeneze usajili wa misitu ya vijiji. Usajili huu uoneshe aina ya hifadhi za misitu zilizopo maeneo ya kijiji ambayo ni:

1. Hifadhi ya misitu kwenye ardhi ya kijiji
2. Hifadhi ya misitu ya jamii
3. Msitu unaomilikiwa na sekta binafsi

Madhumini ya kusajili ni kuongeza kasi na kufanya mchakato wa hifadhi za misitu kuwa rasmi. Hii ni kwa sababu Gazeti la Serikali huchukua muda mwingi na ni gharama kwa jamii (mfano: gharama za ramani).

Usajili:

Taarifa zinazotakiwa kwenye usajili wa msitu wa kijiji ni kama ifutavyo:

- Tarehe ya usajili
- Namba ya cheti kilichotolewa (au faili lenye kumbukumbu ya barua ya usajili)
- Jina la msitu
- Hali halisi ya eneo la kijiji
- Hali ya msitu (VLFR, CFR, PF)
- Sehemu iliyokadiriwa (Hekari)
- Aina ya msitu (Mfano; Miombo, Msitu wa ulioshonana wa montane, vichaka n.k)
- Meneja msitu (Mfano. Kamati ya usimamizi wa msitu wa kijiji)
- Tarehe ya wakati wa kupitia upya Usimamizi wa Mipango wa Msitu uliyopitishwa na mkutano mkuu wa kijiji.
- Tarehe ya kupitishwa sheria ndogo (iliyoidhinishwa na halmashauri ya wilaya)

Utaratibu wa kutengeneza sheria ndogo uliotolewa kwenye sheria (Sehemu ya 163)

1. Mapendekezo ya uundwaji wa sheria ndogo hupangwa kwanza na Kamati ya Jamii ya Kijiji.
2. Halmashauri ya Kijiji inaitisha Mkutano Mkuu kujadili mapendekezo hayo.
3. Maoni na mapendekezo ya wanakijiji kupitia Mkutano Mkuu yanapaswa kufafanyiwa kazi. Kisha Halmashauri ya Kijiji itandaa sheria ndogo hizo na kuzipitisha. Kumbukumbu za mkutano huu zinapaswa kuhifadhiwa.
4. Halmashauri ya Kijiji iwasilishe sheria ndogo kwenye kikao cha Kamati ya Maendeleo ya Kata kwa ajili ya kupata maoni yao. Muhtasari wa kikao hiki pia uhifadhiwe. Japo hili halipo kisheria, lakini Halmashauri ya Wilaya wanaweza kuhitaji muhtasari huo kwa kadri wapendavyo.
5. Mwenyekiti wa Halmashauri ya Kijiji atawasilisha mapendekezo ya sheria ndogo kwa Mwenyekiti wa Halmashauri ya Wilaya kupitia Mkurugenzi Mtendaji wa wilaya, huku akipoleka nakala za wasilisho hilo kwa Afisa misitu wa wilaya.

Na hapo watajumisha:

- Nakala ya muhtasari wa Mkutano Mkuu wa Kijiji ambapo sheria ndogo zilijadiliwa na kukubaliwa.
 - Nakala ya muhtasari wa mkutano wa Halmashauri ya Kijiji.
 - Nakala ya muhtasari wa mkutano wa Baraza la Maendeleo la Kata.
6. Halmashauri ya wilaya watajadili sheria ndogo. Kwa kwaida Afisa Msitu wa wilaya ndiye mwenye wajibu wa kuleta sheria ndogo kwenye Mkutano wa Halmashauri na

- kutoa maoni ya kiufundi. Endapo kikao hicho kitazipitisha sheria ndogo hizo, basi jambo hilo liingizwe kwenye muhtasari wa kikao husika.
7. Mwenyekiti wa Halmashauri ya Wilaya ataweka sahihi na tarehe kwenye nakala zote za sheria ndogo na zitarudishwa kwenye Halmashari ya Kijiji.
 8. Mwenyekiti wa Kijiji ataweka sahihi na tarehe kwenye nakala zote. Baadhi ya nakala zitarudishwa Halmashauri ya Wilaya. Halmashari ya wilaya wataweka wazi taarifa hiyo katika ubao wao wa matangazo.
 9. Halmashauri ya Kijiji ihakikishe kwamba Mahakama ya Mwanzo na Wilaya wanapewa za sheria ndogo hizo kwa ajili ya kutumika kwenye kesi za msitu zitakazosikilizwa huko. Halmashauri ya Kijiji itahifadhi nakala moja kwenye mafaili yake, na na nyingine kuwekwa kwenye mbao za matangazo katika ofisi zake kwa ajili kila mwanakijiji kuweza kuziona.

Kwa msaada zaidi Angalia kwenye sanduku la msaada 6

3.4 Hatua ya 4: Utelezaji

3.4.1 Majukumu Makuu

1. **Kuongeza uelewa wa wanakijiji wote kuhusu Usimamizi wa Mipango.** Kwa sasa usimamizi wa misitu umeshakuwa rasmi, na pia ni muhimu kuhakikisha tena kwa makini kuwa wanakijiji wana uelewa wa mbinu mpya za usimamizi, kanuni mpya na jinsi gani hizo kanuni zitakavyotekelezwa. Hii inaweza kufanyika kupitia mkutano wa kijiji au kikundi, vipeperushi na njia nyinginezo ikiwemo michezo, nyimbo na muziki, ambazo ni njia nzuri ya kufikisha ujumbe na elimu kwa kuburudisha.
2. **Kamati ya Maliasili ya kijiji iwe yenye ufanisi.** Katika hatua hii, Kamati ya Maliasili ya Kijiji itanza rasmi usimamizi kwa mara ya kwanza. *Kama Mwezeshaji*, unahitajika kusaidia wanachama waliochaguliwa na kamati tajwa kukutana kwa mara ya kwanza na kuwafundisha vitu mbali mbali kuhusu usimamizi wa msitu, kama vile;
 - Kuandaa mikutano
 - Jinsi ya kufanya doria na kuwajibisha wale wenye makosa.
 - Kutunza kumbukumbu na kuziwasilisha wilayani kila mara.
 - Kutoa leseni, vibali na kuhakikisha risiti zinatolewa.
 - Kuweka kumbukumbu nzuri za pesa zilizoingia na matumizi kwa kutumia kitabu cha mapato na matumizi.
 - Kuhakikisha ripoti ya kila mara kwenye Halmashauri ya Kijiji na Mkutano Mkuu wa kijiji inatolewa.
3. **Anza na ulinzi wa Msitu.** Shauri na toa msaada kwa kamati ya Maliasili ya Kijiji katika kuitisha timu ya doria, pamoja na kujadiliana nao kuhusu kazi ya udoria.
 - Mahali pa kufanyia doria.
 - Ifanyike mara ngapi kwa wiki au mwezi
 - Watakuwa kwenye makundi ya namna gani.
 - Namna ya kutengeneza ripoti na mtu wa kumkabidhi.
 - Wahalifu watakuwa wanapelekwa kwa nani.
 - Faini au adhabu itakayotolewa kwa wale watakaokutwa na makosa.

Hatua hii itakuwa muhimu kwa wajumbe wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji kuongozana na timu ya wanadoria kwenye msitu na kukubaliana sehemu za kufanya doria. Ni vyema kamati wajaribu kuijuisha jamii umuhimu wa hatua hii. Na ni muhimu sana kuhusisha uongozi wa kijiji pale ambapo msaada utakapo hitajika.

Kamati na timu ya doria watakubaliana na kutambua utaratibu wa kutumia pale ambapo msitu utakapokuwa hatarini kuteketea kwa moto na jinsi ya kuomba msaada kwenye kijiji kwa ajili ya kuuzima. Pale matukio ya moto yanapotokea, Kamati na timu ya doria wanao wajibu wa kuhakikisha kwamba kila mwana kijiji anajua hilo na kushiriki. Utaratibu wa matumizi ya msitu na adhabu. Kila mwanakijiji anapaswa kuwa na uelewa huo kuwa hawezi kulipa faini, au ada pasipo kupata risiti. Orodha ya kanuni na adhabu zijulikane, ambazo ndizo zitatumika pia kwa Halmashauri ya vijiji vya jirani.

4. ***Kuanza kutunza taarifa muhimu na kusaidia ufuatiliaji.***

Msaidie katibu wa kamati kununua na kutunza vitu vifuatavyo:

- **Kitabu cha risiti:** Nenda kwa Mweka Hazina wa halmashauri ya wilaya kuidhinisha ili kuzifanya risiti hizo kuwa rasmi. Pia hakiksisha unaweka kiweka nakala (carbon copy). Kitabu cha risiti kinaweza kutumika pia kwenye malipo ya timu ya doria, hasa baada ya kuizawadia kwa kukamata wahalifu.
- **Kitabu cha makosa na faini:** Kitabu hiki kitaweka kumbukumbu ya tarehe na makosa yote, wahalifu na faini zilizolipwa.
- **Kitabu cha Kibali:** Hiki kitaweka kumbukumbu kwa ruhusu zote zinazotolewa za kuvuna mazao ya msitu, kiasi husika, kipindi gani na eneo halisi.
- **Kitabu cha mapato na matumizi:** Kitaeleza na kuonesha pesa zilizoingia na kutumika.
- **Kitabu cha Muhtasari:** Hiki ndicho kitahifadhi kumbukumbu za mikutano yote ya kamati na maamuzi husika. Aidha humu ndimo kutawekwa ripoti zote zinazoandaliwa na kamati kuhusu shughuli zake muhimu, wasimamizi wa mipango ya uhifadhi misitu kama vile kupanda miti, shughuli za uchumi n.k
- **Kitabu cha Doria:** Kitabu hiki kitakuwa kinaweka kumbukumbu kuhusu shughuli za timu ya doria, yaani tarehe, muda, njia na majina ya wanachama wa doria, kitu walichoona, shughuli ambao zimekatazwa na hatua iliyochukuliwa.
- **Fomu ya Muhula wa kwanza wa Ripoti:** Fomu hii italenga na kutoa taarifa kwa ufupi kuhusu Usimamizi wa misitu katika ngazi ya kijiji. Ni fomu ambayo inakusanya taarifa zilizotolea kwenye vitabu vya awali na kuwasilisha kwa Afisa Misitu wa wilaya.

Angalia kwenye kwenye sanduku la msaada kwa kurasa zenye mfano wa kila kumbukumbu. Ni vyema kutilia mkazo muhimu wa kuweka kumbukumbu. Kumbukumbu inaweza kusuluhisha ugomvi mkubwa na kuufanya uongozi ukawa wazi zaidi.

5. **Kukabiliana na uvamizi wa msitu.** Hii inaweza kufanyika kwa njia mbili;
- **Sehemu zilizovamiwa:** Utaisaidia Kamati ya Maliasili ya Kijiji na timu ya doria kwa kwenda nao kuwatembelea wakulima ambao wanapakana na msitu, na kukubaliana mikapa ya misitu (Mwenyekiti wa kijiji cha jirani anapaswa kuhudhuria) na kujua utaratibu ambao mkulima anapaswa kuufuata na mwisho wa siku ambako ni kuondoa mazao yake kwenye hilo eneo la hifadhi. Kama inawezekana hakikisha inapandwa miti ya mikonge au miche ya miti kwenye mpaka.
 - Makazi ndani ya misitu au kulima: Utekelezaji namna kuwaondoa utategemea maamuzi ya Halmashauri ya Kijiji, kamati kwa namna gani ya kulishughulikia tatizo.
 - Ongozana na Mwenyekiti wa Kijiji na Mwenyekiti wa Kamati kwenda kukutana na wakazi wa waliovamia msitu husika. Hakikisha makubaliano yaliyofanyika kati yenu yanawekwa kwenye kumbukumbu.
6. **Anza na sehemu yenye uhitaji wa haraka wa marekebisho/ukarabati:** Hii itahitaji ushauri wako wa kitaalamu. Matatizo yaliyozoeleka ambayo yanahitaji utatuzi wa haraka ni:
- Kupanda miti kandokando ya eneo la chanzo cha maji/chemichemi ambalo limeharibiwana. Lengo ni kulifunga ili kuzuia mifugo.
 - Kuweka vizuizi kwenye njia za mifugo msituni hasa zilizoamriwa kufungwa na/au kupunguzwa, kushikiza maeneo yaliyochaguliwa kunyweshea mifugo ndani ya msitu
 - Na kujaza makorongo marefu.
- Kijiji cha jirani kinapaswa kuwepo, maana na wao watafanya hivyo kwa upande wao.
7. **Usimamizi wa Msitu wa Hifadhi kwenye ardhi ya Kijiji (VLFR) zaidi ya kijiji kimoja.**
- Sheria ya misitu inaruhusu idadi kadhaa ya vijiji kumiliki misitu na kuisimamia, kama ilivyoandikwa hapo juu VLFR (sehemu 32 (3)). Kwa hali kama hiyo kijiji kinaweza kuanzisha usimamizi shirikishi wa msitu wa jamii, ambayo ina watu si zaidi ya watano. Hawa watachaguliwa kutoka Halmashauri la kijiji watakaochukua majukumu yote ya shughuli za usimamizi wa eneo la msitu.
- Hii kamati ya pamoja haitahitaji usajili kama chama au ushirika, lakini inaweza kuwa ni “Muungano” ambao unaelezewa kwenye sheria ya serikali za mitaa ambayo inatengenezwa na wafanyakazi wa serikali, kutoka idara mbalimbali ambapo wanakuwa pamoja na kutengeneza kamati ya ngazi ya juu kwa ajili ya maslahi ya pamoja.
8. **Kazi yako,** wewe ni mwezeshaji. Jaribu kuepuka kufanya kazi za kamati. Wape moyo wa kufanya kazi wao kama kamati, kwani kuma wakati kamati ikifanya maamuzi lazima utekeleze.
- Kumbuka kila kijiji hapo baadaye kitakuwa na mahitaji na unaweza kushindwa kuwagharamia. Ingawa kuna ghrama ndogo za kuanzia, kama vile vitabu vya kumbukumbu, rangi ya mafuta kwa ajili ya mipaka, filimbi kwa timu ya doria. Wanakijiji wanashauriwe kujigharamia kwenye kufanya kazi zao za kusimamia shughuli za mapato ya msitu. Na kwa njia, hii watakuwa na maendeleo endelevu na watafanikiwa kujitegemea.

3.5 Hatua Ya 5: Kufanya Mapitio na Kutangaza Kwenye Gazeti la Serikali

3.5.1 Shughuli muhimu ni pamoja na:

1. **Pitia mfumo wa usimamizi.** Mapitio ya mfumo wa usimamizi shirikishi wa msitu wa pamoja yatafanyika takribani miaka 2-3, baada ya kusaini mkataba wa kurasmisha na kuanza kwa utekelezaji wa usimamizi. Baada ya kipindi hicho cha utekelezaji, mambo mawili ya msingi yatakayofanyika:

- Tathmini ya usimamizi wa shughuli nzima (mchakato)
- Tathmini ya athari ya usimamizi huo

Fanya kikao na Halmashauri Kijiji pamoja na Kamati ya Maliasili ya Kijiji na litengenezwe dodoso litakaloweza kufahamu na kufanya maamuzi ya mapitio husika na wapatikane watu wa kufanya hivyo. Kikao hicho kipendeze kuwa wewe ni miongoni mwa timu hiyo. *Sanduku la msaada 6 & 7*

Kwa ujumla viashirishia vya ufuatiliaji kwa uhakika wa Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja wenye mafanikio ni:

- Shughuli ambazo ni ngumu kudhibiti kama (utengenezaji wa mkaa, uvunaji haramu n.k) ambayo zinariptiwa na timu ya doria kuwa zimepungua.
 - Hali ya msitu kuwa yenye kuridhisha (dalili za kuonekana machipukizi mapya, aina ya mimea muhimu inaanza kuonekana).
 - Ajali za moto kupungua
 - Vyanzo vya maji kuongezeka
 - Idadi ya wanayama pori kuongezeka
 - Maeneo yaliyoharibiwa na mashamba kupungua na kutokomea kabisa.
 - Kijiji chote kinawajibika kwenye kutoa msaada wa watunzaji msitu.
2. **Rekebisha mfumo na Mpango wa Usimamizi wa Msitu.** Mabadiliko hayo yatawasilishwa Halmashauri ya Kijiji pamoja na Mkutano Mkuu wa Kijiji kwa idhini yao. Ni vyema mpango uliorekebisha kusomwa wote kwa ukamilifu. Mapendekezo hayo yatakuwa na maana sana kwa jamii, maana wamekuwa ni mashuhuda wa Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja unavyofanya kazi.

Laki pia kuna uwezekano kukawa na mabadiliko kidogo ambayo wananchi watapendekeza:

- **Mabadiliko ya mtu:** Mwanachama katika kamati na Timu ya Doria ambaye ameonekana sio mwaminifu aondolewe na nafasi yake apewe mwingine.
- **Mabadiliko katika Mfumo wa kamati:** Kwa mfano, watu wanaoishi karibu zaidi na msitu au ongezeko kubwa la idadi ya wajumbe wa kike au kuweka muda wa siku kwa ajili ya uchaguzi wa kamati mpya.
- **Kupunguza idadi kubwa ya timu ya doria.** Hili lifanyike endapo makosa yamepungua sana.
- **Kutoa vitambulisho kwa timu ya Doria.** Hili litawapa nguvu kubwa ya kutambulika wakiwa katika doria yao ya msitu.
- **Kuhakikisha vifaa vya kufanyia doria vinanunuliwa** (mabuti, sare, vitambulisho na labda baiskeli)
- **Hatua za kuongeza uwazi wa utunzaji wa pesa.** Mfano taratibu za ukaguzi wa pesa na mchanganuo wa pesa; na kutengeneza akaunti ya Usimamizi wa Msitu.

- **Kupitia tena ada za vibali.** Mfano, warina asali, watumiaji wakubwa wa kuni (kupika pombe na kuchoma matofali) na mitishamba au umiliki wa ng'ombe.
 - **Utambulisho wa hatua zitakazotumika kwa matumizi mazuri ya msitu.** Mfano: Kuvuna mbao, kuni na mkaa.
 - **Kupitia upya utaratibu wa mavuno.** Mfano: kuna matawi mangapi yamekatwa kwa ajili ya kutengeneza fito.
 - **Utambulisho wa hatua za kuchukua** kwa Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja, kwenda kwenye sehemu nyingine ya kijiji: Sehemu nyingine ya misitu, malisho, madimbwi na vyanzo Vya maji.
3. **Gazeti la VLFR.** Kama baada ya miaka mitatu kumekuwa na mafanikio ya usimamizi wa mipango kwa wanakijiji, basi wanakijiji wanaweza, kupitia Afisa Misitu wa Wilaya, kutuma Maombi kwenye Gazeti la Serikali kupitia Kifungu cha 35. Sera ya Misitu, kiuhalisia haitoi wala kupunguza nguvu au usalama wa mamlaka. Kiuhalisia haikupi wala kukupunguzia nguvu ya umiliki, lakini wanakijiji wengi wanaipenda kwa kuwa inasainiwa na serikali kuu. Kama wanakijiji wanataka kuomba gazeti kwa ajili ya VLFR (ambayo ni hatua ya isiyo ya lazima) wanapaswa wapeleke kwa Mkurugenzi wa Misitu, Wizara ya Maliasili na Utalii.
- a. Nakala ya utatuzi wa migogo kutoka kwa Halmashauri ya Kijiji
 - b. Orodha ya majina ya wanachama wa Kamati ya Halmashauri ya Kijiji na inayoonesha majukumu ya usimamizi wa msitu.
 - c. Ramani rasmi au nyaraka ya kuelezea eneo la ardhi ya kijiji na mipaka yake ikiwa ni pamoja na majina ya vijiji vinavyozunguka msitu.
 - d. Usimamizi wa mipango.
 - e. Elezea sababu ya kuomba maombi ya gazeti
 - f. Mpangilio wa usimamizi wa kifedha.

SANDUKU LA MSAADA Na 6
PITIA AINA YA MASWALI YA KUULIZA

1. **Meneja:**
 - Jinsi gani Kamati ya Maliasili ya Kijiji itafanyakazi vizuri? Mara ngapi itakutana? Na kama haijakutana mara kwa mara, sababu ni nini?
 - Kumekuwa na mabadiliko yoyote ya wanachama wa kamati? Yanasababishwa na nini?
 - Je, kuna mahusiano mazuri ndani Halmashauri ya Kijiji? Je yanahitaji kuboreshwa?
 - Je, kuna viongozi wa kijiji ambao walijiona wamekosewa? Je, kamati ililimalizaje hilo?
2. **Mambo kuwekewa kumbukumbu**
 - Je, mwenyekiti anaweka kumbukumbu ya muhtasari? Ziko wapi? (kagua taarifa zote).
 - Je, kuna kumbukumbu ya kila kosa na faini iliyolipwa?
 - Je, Kamati ya Maliasili ya Kijiji wanacho kitabu chao wenyewe cha risiti?
 - Kama hamna kumbukumbu, kwa nini? Nani anapaswa kutunza kumbukumbu?
 - Aina ipi ya kumbukumbu Kamati ya Maliasili ya kijiji walipaswa wawe nayo? Na kwa sasa nini kinapaswa kuhifadhiwa?
3. **Usimamizi wa Kifedha**
 - Nani mpokeaji wa fedha za faina na ada?
 - Fedha inahifadhiwa wapi? Kamati ya Maliasili ya Kijiji wana akaunti ya benki?
 - Pesa imetumika kufanya matumizi gani? Kumbukumbu za matumizi zimewekwa? (iangalie)
 - Timu ya doria wamesainishwa zawadi walizopewa? Rekodi iko wapi? (angalia)
 - Je, Wanachama wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji wamekuwa wakilipa posho? Jibu kama ni ndiyo, je kumbukumbu za malipo na risiti zake zipo? Na jamii inajua kuwa kuna posho inatolewa?
 - Kuna matatizo gani yanayojitokeza kuhusu fedha?
 - Kuna mahitaji gani ya kamati yanayohitaji pesa? Je, pesa ya faini iliyopo inatosha?
 - Je, matumizi ya misitu yatozwe ada? Matumizi gani hasa? Kwa nini? Na kiwekwe kiwango gani?
 - Jinsi gani faida inayotokana na msitu imenufaisha maendeleo jamii ya kijiji? Je, kuna kiasi kilichobaki kuhakikisha kuna usimamizi msitu endelevu?
4. **Ripoti:**
 - Je, Mwenyekiti wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji anatoa ripoti kwenye Halmashauri ya Kijiji? Mara ngapi? (Kagua muhtasari wa vikao)
 - Kwa mara ngapi jamii inapewa taarifa ya maendeleo na matatizo kwenye Mkutano Mkuu wa Kijiji? (Kagua kwenye muhtasari).
5. **Ulinzi**
 - Je, doria bado inaendelea kama mwanzo au imebadilika?
 - Je, timu ya doria bado ipo kama mwanzo au imepungua? Kama imepungua nani ameondolewa? Na kwanini?
 - Je, doria inafanyika mara ngapi doria? Na haifanyiki kama tatizo liko wapi?
 - Je, kamati ya Maliasili ya Kijiji wanajuaje kama kazi ya udoria imefanyika?
 - Je, Msimamizi wa doria anafanyaje kazi zake?
 - Je, Kitabu cha kumbukumbu cha watu wa doria kinaandikwa?
 - Je! Timu ya doria wanizungumziaje kazi yao? Wanapata matatizo yoyote? Na matatizo mangapi yameshughulikiwa?
6. **Kanuni/Sheria**
 - Je jamii ya kijiji wanazifahamu kanuni za msitu? Njia gani inatumika kuwaelimisha?
 - Kanuni zipi ndizo huvunjwa zaidi? Na kwanini?
 - Kuna kanuni mpya?
 - Vikundi vivi vya jamii havina furaha iuu una maitumizi va Msitu? Na kwanini?

SANDUKU LA MSAADA 6

7. Vibali
 - Kuna vibali vingapi vimetolewa na kwasababu zipi? (Kagua kwenye kumbukumbu).
 - Nani msimamizi wa mavuno hayo?
 - Matatizo ya mara kwa mara kwenye utoaji vibali?
 - Je, kuna uvunaji rasmi kwa vibali maalumu? Kama upo, je nani anatumiza taarifa sahihi za uvunaji huo?
 - Njia gani inatumika kupokea maombi? Wangapi wamekataliwa? Kwa nini?
 - Je, kumewahi kuwa na mabadiliko ya watu walioruhusiwa kuvuna, pale ambapo vibali havitumiki? Kwa nini?
8. Adhabu na Vikwazo
 - Je, kuna faini hutozwa kulingana na kiwango kilichowekwa? Au kuna mabadiliko? Na viwango bado viko chini ya 50,000/- kulingana na mujibu wa sheria?
 - Adhabu zipi zimekuwa zikitolewa?
 - Nani analipa faini na matatizo gani yaliyopo kwenye mfumo huu?
 - Wakosaji wangapi wamekataa kulipa faini na Kamati ya Maliasili ya Kijiji wameshughulikiwa vipi?
 - Je, Kamati ya Maliasili ya Kijiji wamewapeleka watu hawa mahakamni? Na mahakama iliamuaje?
9. Msaada
 - Tokea mwanzo wataalamu wa Idara ya Misitu na Nyuki wametembela mara ngapi Usimamizi Shirikishi Wa Msitu Kwa Pamoja?
 - Je, wamewasaidia kutatua matatizo mangapi? Mangapi yamewashinda na kwanini?
 - Afisa yupi mwingine wa wilaya amewatembelea?
 - Kwa sasa unahitajika msaada gani?
10. Mipaka
 - Je, Mmekubaliana kuhusu mipaka rasmi? Na kulikuwa na wasuluhishi wa migogoro wangapi? Na ilitatuliwa kwa njia gani?
 - Kuna migogoro ambayo bado ipo mpaka sasa? Kama ipo je ipi? Na kwanini?
 - Je, Mipaka imewekewa alama gani?
 - Kumbukumbu ya mipaka iliyokubalika imehifadhiwa wapi (Fuatilia)
 - Pale ambapo Usimamizi misitu unahusisha na kijiji cha jirani. Je kuna aina gani ya vipande ndani ya msitu vimetengenezwa. Je kila kipande (SVFA) kimewekewa alama? Zikoje? Kama bado hazijawekwa kwa nini? Kuna mgogoro wowote ambao haujaisha kwenye vijiji vya jirani vyenye sehemu yam situ?
 - Je! Msitu umegawanya katika sehemu ya hifadhi na sehemu ya matumizi? Kama hivyo, Je jamii imejulishwa na alama zimewekwa? Na je! Kuna yoyote uliyoiiona?
11. Ukarabati
 - Je, kuna ukarabati wa msitu umefanyika hata mara moja? Na kama hapana, kwanini?
 - Ni hatua gani muhimu za kuchukua haraka?.
12. Maoni ya wenyeji
 - Je wanakijiji wanauzungumziaje uongozi wa usimamizi mzima wa msitu? Je wana malalamiko yoyote? Kama yapo je wana ushauri gani? Je wanaona kuwa wamepata faida gani chini ya utaratibu huo?
 - Je mabadiliko ya usimamizi msitu yamewapa fursa gani?
 - Wanakijiji wanakabiliana na mapungufu gani wamekabiliana nayo na wanasemaje kuhusu hilo?
 - Je ni msitu una matumizi gani ni muhimu zaidi kwa wana kijiji kwa sasa?
 - Je Wanakijiji wanafurahaia kuwa msitu huo?
 - Vijiji vyajirani vinaheshimu msitu kwa kuwa sasa uko chini ya kijiji?

SANDUKU LA MSAADA Na 7
KUPITIA MSITU WENYEWE
MAMBO YA KUANGALIA

1. Je, wakazi wa msituni wameondoka?
2. Je, ulimaliji ndani ya msitu umesimamishwa?
3. Je, vijiji vinavyotumia msitu mmoja kwa pamoja wameweza kuweka alama za mipaka?
4. Je, uvamizi umeisha? Na kama umeisha, matokea yake ni nini katika msitu?
5. Je, kuna ushahidi ya maeneo yanayolindwa? Na yale yanayotumika yanafanya kazi?
6. Je, mzunguko wa eneo la msitu limewekwa alama na kukubaliana? J, kuna uhitaji wa kuweka mipaka ya kudumu?
7. Je, migogoro ya mipaka yote imesuluhishwa?
8. Kama uongozi unapaswa kufanya shughuli zake kwenye vijiji vya jirani, je, Kuna ushahidi wa hili kufanyika? Kijiji kipi kina msitu ulioendelea zaidi? Na nini kinasabisha utofauti huu?
9. Viashiria vya kuimarika hali ya msitu:
 - Je, kuna chemchemu ya maji zilizorejea na mkondo wa maji umengezeka?
 - Je, kuna wingi wa maotea chini kuliko ilivyokuwa kabla?
 - Je, kivuli kinaongezeka na kufunika?
 - Njia za mifugo na watu zimefungwa na haziko tena?
 - Kuna miche mingi ya miti?
 - Sehemu zilizoungua zimerudi kwenye ubora wake?
 - Kuna sehemu ya kutoka ya mizinga ya nyuki?
 - Idadi ya wanyama wa mwitu imeongezeka?
10. Kuna sehemu yoyote mpya iliyochoywa moto?
11. Ukiwa msituni aghalabu unakutana na watu gani na wanakuwa wanafanya nini?
12. Wakiwa huko wanakuwa na vibali?
13. Wako ng'ombe wanaoonekana msituni? Na wanakuwa nje ya eneo lililoruhusiwa kwa malisho?
14. Kuna ushahidi wa miti iliyoanguka? Uchunaji magamba upo? Je, kuna uvunaji wa fito uliopitiliza? Upo uharibifu wa mizizi uliopitiliza?
15. Je, miti iliyoanguka inatumika? Je kuna mti mzima au matawi yamekatwa kwa ajili ya fito?
16. Je, kuna shughuli yoyote ya kupogoa au punguza? Na kama ipo inafanywa na nani? Na nini madhara yake?
17. Kuna ushahidi unaoonyesha shughuli zilizofanyika kwenye kuziba makorongo, kurekebisha sehemu za umwagiliaji? Kufunua chemchemu ili isivamiwe mifugo?

3.6 Hatua 6: Kupanua Huduma Kwenye Maeneo Mengine

Kabla ya kutanuka kwa mradi kwenye vijiji na misitu mipya

1. **Angalia Hali ya Misitu ya Wilaya kwa ujumla.** Mbinu ipi itakuwa rahisi kusambaza usimamizi huu? Mfano kijiji cha jirani watahitaji usimamizi huu? Je, wameomba rasmi wajumuishwe kwenye mradi? Vijiji vya jirani mara nyingi vimekuwa vikitoa wazo la mradi huu utanuke, kwa maana wamekuwa wakiangalia maendeleo na labda wamehusika kwenye kuunganisha mipaka ya VLFR (angalia kurasa zilizopita). Upande upi ni muhimu kwa kutanua mradi huu? Misitu ipi iko katika hali hatarishi zaidi? Wasiliana na Diwani wa Kata kama hauna taarifa za kutosha. Sikiliza mawazo ya jamii kuhusu jambo hili. Wafanye viongozi watembelee maeneo yote ya wilaya. Na kuunda taswira yenye umuhimu na uhitaji ya Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa Pamoja.
2. **Weka vizuri vipaumbele ukianza na kuandaa mkakati wa utekelezaji.** Kwa kawaida hakuna gharama na muda wa kutosha wa kufanya kila kitu kwa wakati mmoja. Utahitaji kutengeneza mipango ya muda mfupi, na mipango rahisi ya utekelezaji ya miaka mitatu hadi mitano. Lazima iwe na malengo ya kufikika. Gharama ya kusafiri, mafuta na mengineyo, yanahitaji kufanyiwa hesabu za gharama kwa makini kabisa. Je, kuna sehemu gani nyingine unaweza pata msaada? Ni msaada gani wanaweza kutoa? Je, umewahusisha wafanya kazi wa chini? Wanaweza kufanya nini ili kusaidia? Mtambue msaidizi wako na uanze kwenda naye kwenye maeneo ya kazi. Je, kuna rafiki yako anayeweza kukusaidia?

Mipango itajumuisha;

- Orodha ya Maeneo ya wilaya yenye msitu, gawa kwenye misitu ya hifadhi ya Taifa (NFR), Misitu ya Hifadhi ya Halmashauri ya Wilaya (LAFR), vijiji vyenye umuhimu na Misitu ya Hifadhi ya Kijiji (VLFR) au Misitu ya Hifadhi ya Jamii au Msitu wa mtu binafsi.
 - Kwa kila moja, kadiria ukubwa, aina ya msitu, hali iliyonayo na vitu vikubwa hatarishi.
 - Vipaumbele vya utekelezaji
 - Ratiba ya utanuzi wa mradi (kazi inawezwa fanywa na wilaya)
 - Gharama za utanuzi wa mradi
3. **Tengeneza Mpango wa kazi rahisi.** Je, umesajili msitu wa kijiji katika ofisi za halmashauri ya wilaya? Je, una jalada la kila msitu wa kijiji? Je, unaweka kumbukumbu ya kila mgeni?
 4. **Tengeneza mfumo rahisi wa msaada.** Kwa kadiri vijiji vitakavyokuwa vinajiunga kwenye mfumo huu, unatakiwa kuwasaidia, ili hatimaye waweze kujisaidia wenyewe. Je, kuna njia ambayo Meneja wa Misitu wa vijiji wanaweza kuwa wanakutana kila mwaka kwa ajili ya kuangalia maendeleo na matatizo? Kuna uhitaji wa kuanzisha Kamati ya Usimamizi Shirikishi wa Msitu kwa pamoja inayomilikiwa na vijiji? Kuna mambo gani ambayo yanafanana baina yao? Je, watahitaji msaada wowote wa kutunza kumbukumbu? Je, kuna shida na mahakimu kwa kutoelewa nini kinachoendelea?

Je, umelitazama suala la ziara za mafunzo baina ya vijiji na vijiji? Je, jamii ambayo imetangulia kuanza usimamizi msitu, inatoa mafunzo gani wale wanaoanza usimamizi huo? Toa mawasiliano yao ili iwe rahisi kufanya mawasiliano hayo ya kuboresha

uhifadhi mzima. Mwenyekiti wa Kamati ya Maliasili ya Kijiji awe anawasiliana na wengine wa Kamati ya maliasili ya vijiji vipya, hata wale wa wilaya.

4. HITIMISHO NA SHUKURANI

4.1 Hitimisho

Tunaamini kijitabu hiki kimekuwa na msaada mkubwa kwa jamii yako, hivyo ni Imani yetu kwamba utakitunza ili kiweze kuwa msaada na kwa jamii inayokuzunguka pale ambapo wataamua kuchukua hatua kama za kwenu.

4.2 Shukurani

Tunashukuru wafadhili wa mradi, CEPF kwa kuwezesha muongozo huu kuandaliwa na kusambazwa kwa wadau mbalimbali. Aidha muongozo huu umeandaliwa kutokana na mwongozo mkuu wa kitaifa wakuanzisha misitu shirikishi kama ilivyoandaliwa na Wizara ya Maliasili na Utalii ya nchini Tanzania.